

הרב צחי זפרני

בסוגיא דההוא גברא (יבמות קטו,א)

ראשי הפרקים

א. פתיחה

ב. שיטת רש"י

1. הסבר בית הלוי

2. הסבר הערוך לנר

3. הסבר הברכת רצה

ג. שיטת הריטב"א

הסבר החתם סופר

ד. שיטת הרמ"ה ורבינו ירוחם

1. הסבר החתם סופר

2. הסבר החזו"א

ה. שיטת הרשב"א

1. הסבר החתם סופר

2. הסבר האמרי יושר

ו. בענין זה שנמצא הוא זה שאבד

א. פתיחה

איתא בגמרא (יבמות קטו,א) "ההוא גברא דבשילהי הלוליה איתלי נורא בי גנניה אמרה להו דביתהו חזו גבראי חזו גבראי אתו חזו גברא חרוכא דשדי ופסתא דידא דשדיא סבר רב חייא בר אבין למימר היינו עשינו עלינו בית עשינו עלינו מערה אמר רבא מי דמי התם לא קאמרה חזו גבראי חזו גבראי ועוד גברא חרוכא דשדי ופסתא דידא דשדיא. ורב חייא בר אבין גברא חרוכא דשדיא אימא איניש אחרינא אתא לאצולי ואכילתיה נורא ופסתא דידא דשדיא נורא אתיליא ואיתיליד ביה מומא ומחמת כיסופא אזל וערק לעלמא".

וצריך לברר בסוגיה זאת מספר דברים:

א) מהו יסוד מחלוקתם של רבא ורב חייא בר אבין.

ב) מהי נקודת הדמיון בין סוגיין לסוגיא דעשינו לפי רחב"א.

ג) של מי פיסת היד המושלכת ליד הגופה החרוכה.

בסוגיא דההוא גברא (יבמות קטז)

ד) האם בהשתנות פרטים מסויימים יודה רחב"א שיש להקל ולאידך גיסא יודה רבא שיש להחמיר.

וננסה לעמוד על בירור הדברים מתוך עיון בשיטות הראשונים השונות. (בביאור פשט הגמרא בסוגיא זאת רבו מאוד שיטות הראשונים ויותר מהמה ברבותינו האחרונים ואנו נתמקד בכמה מהם, וישמע חכם ויוסף לקח).

ב. שיטת רש"י

כתב רש"י בד"ה פסתא דידא: מאיש אחר הבא להצילו. ותמהו כל חכמי לב על רש"י שלפי דבריו קשה מה מביא רבא ראייה מהפסתא דידא להתיר, עד שמכח זה כתב החזו"א שאולי יש טעות סופר בלשון רש"י וצ"ל "וגברא חרוכא דשדיא מאיש אחר" אבל בתוספות רא"ש גרס כמו הגירסא המופיעה לפנינו והסביר שלא נראה לרש"י שהמום שנולד בבעל הוא זה שנקטעה ידו והוא יצליח לברוח בחיים. ולכן פירש רש"י שהפסתא דידא היא של איש אחר והמום שנולד בבעל היה מום קל יותר.

1. הסבר בית הלוי

בית הלוי (ח"ג סימן יג) עמד בביאור שיטת רש"י. והמעייין בדבריו יראה שאפשר לפרשם בשני פנים:

א) מאיש אחר הכוונה היא לאיש אחר מהחרוך ובא רבא לומר שגם אם נאמר שהחרוך אינו הבעל והיד היא של הבעל. אז עצם זה שנשרפה ידו זה מהווה סימן שהוא נשרף כליל והפך לאפר. ועל זה חולק רחב"א וסובר שיש לחוש שהאשה אמרה בדדמי שהחרוך הוא בעלה ובאמת זה איש אחר ובעלה רק איבד את ידו ונעשה לו נס וניצל וברח מחמת הבושה. אבל אם נפרש כך את דבריו קשה לי מדוע הוסיף שם הביה"ל שכל מה שרש"י כתב מאיש אחר זה רק לרבא כיוון שלרחב"א יש לחוש שהיד היא של הבעל. והלא גם לרחב"א יש לומר שהיד היא מאיש אחר ולא מהחרוך וגם רבא מודה שיתכן שהיא של הבעל אלא שנחלקו האם יש לחוש להצלה של זה שנשרפה ידו, וצ"ע.

ב) איש אחר הכוונה היא לאיש אחר מהבעל. שהיה להם סימן שהיד איננה של הבעל אבל אם נאמר כן יהיה קשה מדוע חושש רחב"א לכך שהיד היא של הבעל וגם לא מובן מדוע היה לבית הלוי לרדת לזה שסברת רבא היא שבוודאי גם בעל היד נשרף והלא אין הנידון עליו כלל.

ג) מכח זה יתכן לומר בכוונת הביה"ל דרך שלישית אף שהיא קצת דחוקה בלשונו והיא שמה שפירש רש"י מאיש אחר הכוונה היא לאיש אחר מהבעל

וזה לפי טענת האשה שהחרוך הוא בעלה (ולא על פי סימנים) וממילא היד איננה של בעלה ולפי שיטת רבא שלא חושש שהאשה אומרת בדדמי. ולכן אומר הביה"ל שכל זה רק לרבא אבל לרחב"א שחושש לדדמי יש לחוש שהיד היא של בעלה. ועל זה מוסיף רבא שגם אם נקבל את דברי רחב"א שיש לחוש לדדמי מכל מקום אין לחוש שמי שנשרפה ידו ישאר בחיים וגם על זה חולק רחב"א וחושש לנס שנעשה לבעל ונמלט.

2. הסבר הערוך לנר

הערוך לנר כתב שרש"י לא כתב כן לפי שיטת רבא, שהרי רבא מביא ראיה להיתר מפיסת היד אלא לרחב"א פירש כן רש"י שהוא חושש שפיסת היד והגופה איננה מהבעל ובעל נעשה מום אחר קל יותר והוא ברח. על פי דברי הערוך לנר יוצא, שגם לרבא וגם לרחב"א יש לתלות את היד והגופה באותו איש אלא שנחלקו האם יש לחוש שהאשה אמרה בדדמי שהאש אוכלת בבעלה ולרב אין לחוש לכך ולכן תולים את הגופה בבעל (וזה לכאורה מכח חזקה דכאן נמצא וכאן היה ויתבאר בס"ד עוד לפנינו). ולרחב"א חיישינן שלא ראתה את שליטת האש בבעלה אלא במישהו אחר ואומרת בדדמי מכח שהיא בטוחה שהוא לא נמלט מהבית ואנו כן חוששים שנמלט לפני שאחזה בו האש וכמו שלה התרחש נס וברחה כך גם לו התרחש נס והספיק לברוח. עוד יש להוסיף, שלפי כל זה יצא שאם ידענו בוודאות שהאש אחזה בבעלה ולאחר מכן מצאנו גופה גם רחב"א יודה שיש להתיר.

3. הסבר הברכת רצה

ביאור נוסף בדעת רש"י נמצא בשו"ת ברכת רצה (סימן פז). והמורם מדבריו הוא, שברור שפיסת היד איננה מבעלה ובנוסף לכך היא היתה מושלכת רחוק מהגופה ולכן אומר רבא שאין לחוש שהיא שייכת לגופה וממילא מוכרחים לומר שהגופה של בעלה, דלאדם שלישי וודאי לא חוששים. וזהו שאמר רבא פיסתא דידא דשדיא דהיינו שפיסת היד מושלכת במרחק מהגופה וכיוון שכן אין לחוש שהיא שייכת לגופה. ועל זה נחלק רחב"א וס"ל שיתכן ובתחילה שרפה האש את גופת האדם האחר שבא להציל והוא עוד הספיק ללכת במנוסתו כמה צעדים לפני שנשרף כליל ולכן הגופה נמצאת במרחק מהיד ובעל נולד מום אחר וברח מחמת הבושה.

ג. שיטת הריטב"א

זה לשון הריטב"א: "והכירה יפה דפסתא דידא דבעלה הוא והכין מוכח ממאי דאמרינן דדילמא חרוכא גברא אחרינא הוה ולא אמרינן דפסתא דידא אחרינא הוא אלא דאמרינן דדילמא איתליא ביה נורא וחזא נפשיה בעל מום וערק מחמת כיסופיה ואזל לעלמא" עכ"ל. מבואר בדבריו שהוא מפרש שמדובר שהיה היכר בפיסת היד שהיא של בעלה וסברת רבא היא שיש לנו לתלות שמן הסתם היד שייכת לגופה החרוכה וממילא יש לנו הכרעה שהבעל נשרף. ורחב"א חולק וסובר שאין לתלות שהיד היא מהגופה ויתכן שהגופה אינה של הבעל והבעל שנשרפה ידו ברח מחמת הבושה והנה הבי"ש (יז ס"ק סט) כתב שסימני כלים מועילים רק אם הם נמצאים בבגדים אשר לבוש בהם המת אבל אם נמצאים הכלים סמוך לגופה לא מהני והסכים עימו הנתיבות (רסב ס"ק ו) אבל הקצה"ח (שם, ס"ק ב) נחלק עליהם וסבירא ליה שסימני כלים מועילים לזהות את הגופה גם אם נמצאים בצידה ולא עליה ונראה לומר שלפי הסבר הריטב"א בדעת רבי חייא בר אבין מוכח כדעת הבי"ש שהרי לפי רב חייא בר אבין לא מהני מה שהפסתא דידא נמצאת סמוך לגופה וכל זמן שהיא איננה מחוברת לה אנו חוששים שמא הגופה איננה של בעל היד ולפי סברת רבא מוכח כדעת הקצה"ח כיוון שסברת רבא היא שאנו תולים שפיסת היד שנמצאת סמוך לגופה היא שייכת לגופה (שו"ר שהחת"ס בסימן סז עמד על הדמיון בין סוגיין לדברי הבי"ש ובהמשך נביא דבריו).

אלא שבעיקר פירושו של הריטב"א קשה לי:

א) מה הדמיון למקרה של עישינו לפי רב חייא בר אבין ואיזה חשש בדדמי יש בנידון דידן? שהרי גם רב חייא בר אבין מודה שיש לסמוך על זיהוי האשה את היד של בעלה אלא שהוא חושש שמא הגופה אינה שייכת לאותה יד ואיזה בדדמי יש כאן?

ב) רבא נימק את היתרו בשני טעמים: (1) בכך שהאשה צעקה חזו גבראי. (2) בכך שמצאנו את חתיכת ידו של הבעל וגופה לידה והדברים מראים שהגופה היא גופת הבעל. ולפי"ז לא מובן לכאורה לשם מה נזקק רבא לנימוק הראשון שהאשה צעקה חזו גבראי, והלא גם לולא שצעקה כן ידענו שהבעל היה במקום השרפה מחמת הפסתא דידא שלו שנמצאה שם. ומה יוסיפו לנו זעקותיה של האשה.

הסבר החתם סופר

והנה החת"ס בסימן סז כיון מדנפשיה לפירושו של הריטב"א בסוגיה ועפ"י דבריו תתורצנה שתי השאלות: תורף דברי החת"ס הוא, שגם רבא מודה שאין להתיר את האשה רק על סמך שנמצאה פיסת יד הבעל סמוך לגופה החרוכה (וכסברת הב"ש הנ"ל) אלא שבנידון דידן האשה צעקה בתחילה חזו גבראי ומפרש החת"ס שמדובר שהיא זעקה שהאש שולטת בו וכפי שפירש רש"י בד"ה חזו גבראי "שהאש אוכלתו" ומשום כך סובר כאן רבא שניתן לתלות את זיהוי הגופה החרוכה בזיהוי היד כיוון שידענו עפ"י דברי האשה שהאש כבר שלטה בבעלה ונתון זה בהצטרפות לזה שמצאנו גופה חרוכה ופיסת ידו של בעלה לידה מובילים למסקנה שהגופה היא גופת הבעל ומיושב לפי"ז מה שהקשינו מדוע נצרך רבא לנמק את היתר האשה בכך שהיא זעקה חזו גבראי עוד כתב החת"ס בביאור סברת רב חייא בר אבין שהוא חושש לכך שהאשה לא ראתה ששולטת האש בבעלה אלא רק שהוא נמצא במקום השרפה והיא לא מעלה בדעתה שהאש שולטת במישהו אחר שבא להציל את בעלה ולכן אומרת על סמך השערות שהאש שולטת בבעלה אבל באמת יתכן שזה מישהו אחר, ולפי"ז מיושב גם מה שהקשינו איזה חשש בדדמי יכול להיות בסוגיין.

לפי דברי החת"ס יוצא שמחלוקת רב חייא בר אבין ורבא אינה תלויה במחלוקת הב"ש והקצוה"ח אלא כולם מודים לסברת הב"ש ונחלקו עד כמה יש לחוש לדדמי של האשה שאומרת שהאש אוחזת בבעלה ויש לעיין לפי דברי החת"ס מה יהיה הדין לרב חייא בר אבין כאשר יש שני עדים שהאש שלטה בבעלה (ובכה"ג הרי אין לחוש לדדמי לפי שיטת כל הפוסקים מלבד הרי"ף ואכמ"ל). האם בכה"ג יודה רב חייא בר אבין שיש להתיר את האשה או שעדיין הוא יחוש שמא אף על פי ששלטה בו האש נעשה לו נס והוא ברח מחמת כיסופא ובאמת שבתחילת דבריו שם כתב החת"ס בפירוש שלפי רחב"א יש לחוש לתרתי גם לחשש דדמי וגם שמא אף על פי ששלטה בו האש נעשה לו נס. ועל זה פליג רבא וסובר שבכה"ג שידענו ששלטה בו האש ומצאנו את פיסת ידו ולידה גופה אין לחוש שנעשה לו נס על פי כל האמור יוצא שמחלוקת רבא ורחב"א היא בתרתי: א) עד כמה יש לחוש לדדמי. ב) עד כמה יש לחוש לנס.

ד. שיטת הרמ"ה ורבינו ירוחם

כתב רבינו ירוחם בשם הרמ"ה: "אם נפלה דליקה במיטתו או בביתו ואמרה אשתו ראו פלוני בעלי מת וראו אדם מושלך חרוך ופס ידא מושלכת לא אמרינן זהו בעלה אלא אמרינן שמא האי אדם חרוך אדם אחר מעלמא הוא שבא להציל וזה הפס מבעלה היה ומתוך שנפל בו מום ברח מבשת... וכתב הרמ"ה ודוקא שאותו פס ידא אינו מהאיש החרוך כאן דאז אמרינן דשמא מבעלה הוא הפס וברח מברח אבל אם לא היה שם ידא אלא האיש החרוך או שיש שם פס ידא והיא מהאיש החרוך כגון שלא מצא לו כי אם יד אחת אמרינן דודאי האי פס ידא מהאיש החרוך הוא וכיוון שהיא אומרת שזה האיש החרוך הוא בעלה ואומרת מתחילה ראו בעלי נאמנת וכן עיקר", עכ"ל. מדברי הרמ"ה נראה שהוא מפרש שהנידון בגמרא הוא שהאשה זעקה חזו גבראי שהאש אוכלתו ולאחר מכן מצאנו גופה חרוכה והאשה טוענת שזאת גופת בעלה וליד הגופה ראינו פיסת יד שהיא בוודאות לא של הגופה ובוזה נחלקו רבא ורב חייה בר אבין ופסק הרמ"ה כרחב"א, אבל אם נמצאה גופה ללא יד לידה בזה גם רחב"א מודה שתולים שהגופה השרופה היא גופת הבעל כיוון שהאשה צעקה מתחילה חזו גבראי וגם עכשיו היא אומרת שזו גופת בעלה דבכהאי גוונא אין לנו יסוד לחוש שמא היה עוד אדם שנפגע כתוצאה מהדליקה אלא שלפיי"ז יש לתמוה: א) מהו זה שאמר רבא "ופסתא דיידא דשדיא" כנימוק להיתר והלא על ידי פיסת היד ידענו שיש שני נפגעים מהדליקה, אחד שנמצאה גופתו ואחד שנמצאה רק ידו ויתכן שהוא ניצל ומאן יימר לן שהגופה היא גופת הבעל. ב) הרמ"ה מפרש שהאשה אומרת על הגופה שנמצאת שהיא גופת בעלה.

ולכאורה ממאי נפשך: אם יש בגופה סימנים או שאפשר להכירה בטביעות עין, לכאורה פשיטא שהאשה נאמנת ואם אין בה סימנים אז מה תתן ומה תוסיף טענת האשה שזוהי גופת בעלה?

ויתכן ליישב שמדובר שהגופה ניתנת לזיהוי אלא שאנו חוששים שמתוך שחזק בלב האשה שבעלה מת היא לא מעיינת היטב לראות אם אכן זהו בעלה או לא, דלכאורה זה אינו שהרי לפיי"ז אם האשה לא ראתה שאוחזת בבעלה האש זאת סיבה יותר להאמינה וא"כ לא מובן מדוע רבא סובר שצעקת האשה חזו גבראי היא סיבה להיתר. ואולי צריך לומר שכוונת הרמ"ה שאנו מצרפים את אמירתה שזהו בעלה והיא מכירה אותו על פי טביע"א אע"פ שאין בטביע"א כזו כדי להתיר כיוון שתואר פניו נשחת מכל מקום

אמירתה בצירוף זה שאין לנו לחוש שהיה שם עוד מישהו כל זמן שלא ידענו על כך יש בהם כדי להכריע שהחרוך הוא בעלה, ועדיין צ"ע. (שו"ר בשו"ת הב"ח סימן נה, שהביא שיטת האגודה שגם ממנה משמע שצריך שהאשה תאמר שהחרוך הוא בעלה והקשה על זה כנ"ל. וגם בשו"ת ביה"ל סימן יד הרגיש בזה שצריך לפי הרמ"ה שהאשה תאמר שהחרוך הוא בעלה אבל לא עורר בזה דבר).

1. הסבר החתם סופר

גם בביאור שיטת הרמ"ה חשף החת"ס את זרוע קדשו ותוכן דבריו הוא שסברת רבא היא שלא יתכן שהאיש שבא להציל סיכן את עצמו להיכנס לתוך הבית בו היתה השריפה ומן הסתם הוא עמד בחוץ והכניס ידו מהחלון ולכן יש לתלות שפיסת היד היא שלו והגופה היא של הבעל ומה שאמר רבא פיסתא דידא דשדיא כוונתו לומר שאם ידו של המציל נשרפה קל וחומר שהאיש שהיה בתוך הבית נשרף. ועל זה נחלק רחבי"א וס"ל שיש לחוש שהמציל כן נכנס לבית והוא שנשרף ואילו לבעלה של האישה נעשה נס ורק ידו נשרפה ומחמת הבושה הוא ברח.

ולכאורה צריך עיון שהרי יסוד דברי הרמ"ה הוא שאין לנו לחוש לאנשים נוספים כל זמן שלא התברר לנו כן. ולכן ברור שהיד היא של הבעל או של מצילו וכיוון שסברת רבא על פי החת"ס היא שמן הסתם המציל לא נכנס לתוך הבית ולכן יש לתלות שהיד שלו הרי שגופת הבעל שוכבת גלויה לפנינו. ולשם מה נזקק רבא לקל וחומר שאם זה שעמד בחוץ נשרפה ידו קל וחומר שהעומד בפנים נשרף כולו, וצ"ע. עוד כתב החת"ס שם שכל זה הוא רק במקום שהאשה צועקת בתחילה ראו בעלי שהאש מלהטת סביבותיו. וכנראה שהוא מפרש שגם לרמ"ה צריך שהאשה תאמר חזו גבראי רק בתחילה. ועל זה חולק רב חייא בר אבין וסובר שאם נתברר לנו שהיה שניים במקום השריפה יש לחוש שהאש ליהטה סביב המציל שהגיע לפני שהאשה צעקה חזו גבראי. (כך צריך לומר לפי החת"ס ודו"ק). והאשה אמרה בדדמי שזה בעלה. אבל במקום שלא נתברר שהיה עוד אחד, בזה גם רחבי"א מודה לרבא אם צעקה האשה בתחילה חזו גבראי.

2. הסבר החזו"א

מכח הקושיא דלעיל, שלא מובן מדוע פיסת היד מהווה נימוק להיתר, פירש החזו"א (אבה"ע כה,ה) את דברי הרמ"ה שהוא מעמיד את סוגיא שהיה גברא

חרוכא ופסתא דידא שליזו היתה ניכרת שהיא של החתן. ועל זה אומר רבא שאין לחוש לאחר שהיה שם חוץ מהחתן מאחר שאין לנו ראיות לכך, וזה מספיק להיתר. וכל שכן שגם מצינו ליד הגופה את פיסת ידו של הבעל וזה מחזק לנו לתלות שהגופה היא שלו (וזה שלא כדעת הריטב"א שרבא מתיר רק בצירוף הפסתא דידא) ועל זה נחלק רחב"א וס"ל שיש לחוש לכך. והרמ"ה פסק להלכה כמו רבא אבל במקום שיש הוכחה שהיו שני אנשים גם רבא מודה שחיישינן שמא הבעל ניצל (וכל זה שלא כביאור החת"ס בשיטת הרמ"ה).

ה. שיטת הרשב"א

כתב הרשב"א: "מעשה בעסיא באחד ששילשלוהו לים ולא עלתה בידם אלא רגלו ואמרו חכמים מן הארכובה ולמעלה תנשא מסתברא כשקשרוהו ברגלו ושילשלוהו אבל אם השליכוהו והשליכו מצודה בים ולא עלה בידם אלא אחד מאבריו או אפילו כל גופו בלא ראשו אין משיאין את אשתו דחוששין שמא אותו הלך לו ויצא במקום אחר ורגל זה מאדם אחר היה והראיה ההוא דאיתלי נורא בגננא ואישתכח גברא חרוכא פסתא דידא דשדיא ואפ"ה חיישינן דילמא איניש אחרינא הוא דאתא לאצוליה ההיא פסתא מיניה הות ומשום כיסופא ערק ועד כאן לא פליג התם רבא אלא משום דאמרה איתתיה חזו גבראי חזו גבראי כדאיתא התם" עכ"ל.

מבואר בדברי הרשב"א שגם רבא שפסק להיתר במקרה של גברא חרוכא יודה במקרה ששילשלוהו לים ועלתה בידם רגלו ללא סימן שאזלינן לחומרא כיוון שהמרכיב של חזו גבראי לא קיים בכהאי גוונא. ולכאורה קשה: שהרי האנשים שעל הספינה יודעים שהנעדר היה במים וזה דומה לצעקת האשה חזו גבראי שעל ידה נודע שבעלה היה במקום השרפה, וכן הקשה החת"ס. והוסיף עוד להקשות שהיה לרשב"א לומר שההבדל נעוץ בזה שבמקרה של ההוא גברא נמצאת פיסת ידו שהיה בה סימן מובהק שהיא שייכת לאותו גברא, ואנו מניחים שהגופה והיד מאותו איש. משא"כ אם שילשלוהו לים ולא עלתה בידם אלא רגלו ללא איבר נוסף שניכר שהוא של המושלך לים, חסר היסוד להניח שהרגל היא רגלו של המושלך לים.

1. הסבר החתם סופר

ותירץ החת"ס שכוונת הרשב"א לומר שבלשון חזו גבראי כלול גם עניין זה שהאשה הכירה שפס היד הוא של בעלה וכלפי זה אומר הרשב"א שכאשר

עלתה רגל ללא סימן חסר מרכיב זה וגם רבא יודה שיש להחמיר. והחת"ס הוכרח לכל זה כיוון שהיה פשוט לו שהרשב"א מפרש כריטב"א שהפסתא דידא היא בוודאי של ההוא גברא.

ובשו"ת אמרי יושר (ח"יב סע"ו) כתב שהוכרח לזה החת"ס משום שאי נימא שהרשב"א מפרש כרמ"ה שהנידון בסוגיא דגברא חרוכא הוא שהיה ניכר שפיסת היד אינה מהגופה החרוכה הרי שאין שום ראייה לדברי הרשב"א מהסוגיא כיוון שבמעשה דעסיא מדובר שעלתה בידם רגל אחת ואין כל יסוד להניח שהיה אדם נוסף על פני זה שהשליכוהו לים משא"כ בנדון דגברא חרוכא יש להחמיר כיוון שידענו שהיו שם שניים ולא ידענו של מי הגופה ושל מי היד. אלא שהאמרי יושר הקשה על החת"ס שהסברו ברשב"א דחוק.

2. הסבר האמרי יושר

האמרי יושר העלה הסבר אחר ברשב"א. לפי הרשב"א בסוגיא דגברא חרוכא לא ידענו אם הפסתא דידא היא מהחרוך או לא, ולא היה בה שום היכר ואפשר שהיא מהחרוך ואפשר שלא, ועל כל פנים אין יסוד חיובי להניח שהיו שם שני אנשים ובכל זאת החמיר רב חייא בר אבין לחוש שמא הגופה והיד הם מאנשים שונים והיד היא של בעל האשה שברח. גם רבא הקל רק מכח שהאשה אמרה חזו גבראי והיינו שידענו בבירור שהחתן היה שם בעת התחלת האש ולא ברח תכף משם וכיון שידענו שהיה שם בעת שכבר היתה הסכנה וליהטה אש סביבותיו אמרינן כאן נמצא וכאן היה והאיש שנאבד הוא זה שנמצא שרוף. ובמעשה דעסיא כיוון שעלתה בידינו רק רגל אחת גם כן אין יסוד להניח שנמצאים בתוך המים שני אנשים. אבל מסוגיא דגברא חרוכא מוכח שצריך בנוסף לזה שגם נדע שהנעדר היה בסכנה בזמן שקשה בריחתו משם ואז אמרינן שכיוון שהוחזק במקום הסכנה רגע אחד כאן נמצא וכאן היה, אבל בהושלך לים תמיד קיימת האפשרות שהגלים יוליכו אותו ובכהאי גוונא שיש לו אפשרות להתנייד לא אמרינן כאן נמצא כאן היה. (וכדברי האמרי יושר מבואר גם בשו"ת בית אפרים סימן מ).

אלא שלכאורה פירוש זה צ"ע: א) לפי דברי האמרי יושר שלא היה ניכר לנו כלל של מי הפסתא דידא לא מובן מה הראייה של רבא מהפסתא דידא שיש להתיר את האשה (וכבר הקשה כן החזו"א ומכח זה דחה אפשרות זו בביאור הגמרא).

ב) גם לפי פירושו יש מקום להקשות שעדיין יש לחלק בין מעשה דההוא גברא שבו יש מקום להסתפק שמא היד והגופה הם משני אנשים שונים ובזה

בסוגיא דההוא גברא (יבמות קטז)

הוא שהחמיר רחב"א וגם רבא הקל רק בצירוף חזו גבראי לבין מעשה דעסיא שעלתה בידם רגל אחת ואין יסוד לעורר ספק שמא היה במים עוד מישהו, וצ"ע.

ו. בענין זה שנמצא הוא זה שאבד

הנו"ב (אבה"ע קמא מו) הביא את שיטת המבי"ט (א,קלה), שאם הולך יהודי בדרך ממקום למקום ונאבד, ולאחר מכן נמצאה גופה בלתי מזוהה באותו מקום שבו הלך הנעדר, סומכים על זה להתיר את אשתו. ובשו"ת שב יעקב (אבה"ע יא) הביא ראייה לדברי המבי"ט מדברי רבי בפסחים (י,א) בשדה שהיה בה קבר ואבד (כלומר, נשכח מקומו) ושוב לאחר זמן נמצא בשדה זו קבר, ושיטת רבי היא שההולך בשדה זו הוא טהור כיון שאומרים קבר שאבד הוא קבר שנמצא, ולא חוששים שמא יש עוד קבר בשדה, בנוסף על הקבר הידוע לנו מקודם.

דברי רבי הם ראייה למבי"ט. גם לענין אדם שאבד בדרך ולאחר זמן נמצאה גופה באותה דרך שבה הלך הנעדר, אמרינן שזה שאבד הוא זה שנמצא ולא חיישינן שמא איש אחר הלך באותה דרך ואבד והוא ההרוג שלפנינו. עכתי"ד השב יעקב. (ואע"פ שרשב"ג חולק על רבי, קיי"ל כרבי מחבירו, ע"ש).

והנה בסוגייתנו יש שתי שיטות עיקריות:

(א) הרמ"ה ודעימיה דס"ל שרק במקום שיש במקום השריפה הוכחה ששני אנשים ניזוקו מהשריפה אין מתירים את העגונה, אבל אם מוצאים רק גופה אחת תולים שזו גופת מי שידוע לנו שהיה במקום השריפה.

ולכאורה שיטת הרמ"ה מהווה יסוד לדברי המבי"ט.

(ב) שיטת הרשב"א והריטב"א, שגם במקום שאין ראייה שהיה עוד אדם במקום השריפה יש לחוש שהגופה שנמצאה היא גופת אדם אחר ולא גופת הנעדר, וכל זאת לשיטת רב חייא בר אבא.

ולכאורה כיון שהם פסקו כרחב"א מוכרחים לומר שהם חולקים על דינו של המבי"ט. וצ"ע אם כן, מה יענו לראית השב יעקב מהגמ' בפסחים.

והנה הנו"ב חולק על המבי"ט והשב יעקב מטעם שאין לדמות נדון של הרוג שנמצא בדרך שהולכים בה הרבה בני אדם בוודאות, והסברא נותנת שיש חוש לכך שההרוג שלפנינו הוא אדם אחר שהלך בדרך ונאבד, לבין נידון של

שדה שהיה בה קבר אחד ידוע ונעלם ומעולם לא ידענו על קבר נוסף, ודוקא שם פוסק רבי שאין לחוש לקבר הנוסף.

אך כל זה לא יעלה מזור לשיטת הרשב"א והריטב"א. שהרי גם בסוגיין לא ידוע בוודאות שבמקום השריפה היה אדם נוסף. ואעפ"כ להלכה חוששים שמא בא אדם נוסף למקום השריפה ולא אומרים שזה שאבד הוא זה שנמצא שרוף.

והנו"ב, אע"פ שחלק על המבי"ט והשב יעקב כאמור, סמך בנידונו על סברתם כיון שהנידון שהובא לפניו היה באיש שנתלה על עמוד תלייה. ובשעה שזיהו אותו העדים היה מפרפר ולאחר כמה ימים חזרו העדים לאותו מקום ומצאו תלוי שלא ניתן לזיהוי. ופסק הנו"ב להתיר על יסוד סברת השב יעקב וראייתו מסוגיא דפסחים הנ"ל. ובצירוף זה שבעמוד תלייה לא ידוע לנו שנתלה אדם אחר נוסף על התלוי הידוע לנו ולכן אין לחוש לכך ואמרינן שזה שנתלה הוא זה שנמצאה גופתו על העמוד.

ויעויי"ש שהנו"ב הקשה על עצמו משיטת הרשב"א בסוגיין ותרץ שבסוגיין מדובר שהיתה פיסת יד נוספת על הגופה החרוכה ועל כרחינו היה כאן אדם אחר.

וכבר העירו אחרונים על דבריו שכל זה לשיטת הרמ"ה, אבל ברשב"א מבואר שהגברא חרוכה היה חסר יד, ואם כן אין הכרח להימצאות אדם נוסף. (עי' שו"ת נו"ב הוצאת מכון ירושלים הערה כא לסימן מו).

ולפי כל זה עדיין צ"ע כיצד תתישב שיטת הרשב"א והריטב"א עם הסוגיא בפסחים ומדוע לא נימא בסוגיין, שזה שנשרף הוא זה שנמצא.

והנראה לענ"ד לתרץ שלכאורה יש שוני בין הסוגיות. הנידון בסוגיית קבר שאבד הוא אינו להכריע שהקבר שנמצא הוא אכן הקבר שאבד, כיון שהספק אינו על המקום בשדה שבו נמצא הקבר כי במקום זה אין ספק, והמאהיל עליו נטמא בודאי. הנידון שלנו הוא על שאר השדה ועל דין העובר בתוכו. מעתה י"ל שהואיל ולא ידוע לנו על קבר נוסף י"ל ששאר השדה בטהרה. כי על הקבר שנמצא אמרינן שהוא הקבר שאבד. טהרת שאר המקומות אינה תלויה בודאות שהכרענו שזה הקבר שאבד אלא נובע מכך שאין סיבה לחשוש לקברים נוספים.

מה שאין כן בסוגיין. הנידון אינו האם יש לחוש לאנשים נוספים אלא האם הגופה שנמצאה חרוכה היא גופת בעל האשה או לא. יש צורך בהכרעה

בסוגיא דההוא גברא (יבמות קטז)

חיובית שאכן זו גופת הנעדר. ייתכן מאד שבכה"ג אין כלל ענין של חזקת קבר שנמצא שכל ענינה לא להכריע על הקבר הנמצא אלא שאין לחוש לקברים נוספים בלתי ידועים וכנ"ל. וייתכן שזו דעת הרשב"א והריטב"א. (שו"ר שבשו"ת עטרת חכמים אבה"ע סי' ו כתב כעין זה והו"ד בשו"ת נו"ב מהדורת מכון ירושלים הערה א לסימן מו).